

Koktajl alpskih, predalpskih in kraških

Besedilo in foto: Špela Novak

V mislih imamo rastlinske vrste, ki uspevajo v alpskem botaničnem vrtu Juliana v Trenti. Vrt v letošnjem letu praznuje 90 let in glede na prizadevanja slovenskih botanikov pri njegovi ohranitvi je prav, da to obeležimo tudi v *Trdoživu*.

Juliano je ustanovil Albert Bois de Chesne (1871–1953), ki je bil po rodu Francoz, sicer pa švicarski državljani. Kljub veliki ljubezni do botanike je moral po očetu prevzeti podjetje, ki se je ukvarjalo s trgovino z lesom. Tako se je lahko šele pri 54 letih posvetil svojim željam. Vrnil se je v Trst in iskal zemljo, kjer bi lahko postavil vrt. Izbral je zemljišče na Tožbarjevem posestvu v Trenti na pobočju Kukle, v bližini cerkve sv. Marije. Pobočje so očistili, vanj od bližnjega slapu napeljali vodo in ga ogradili. Tako je bila Juliana ustanovljena leta 1926. Naslednje leto so vanjo začeli nositi rastline. Prinesli so jih s slovenskih Alp (predvsem z Julijskih Alp), Furlanskega hribovja, kraških košenic in iz predalpskega sveta, nasadili pa so tudi nekaj tujk iz drugih predelov Evrope in okolice (Atlas, Kavkaz). Z nasveti o nahajališčih rastlin so ustanovitelju pomagali številni botaniki (Alfonz Paulin, Rajko Justin, Carlo Marchesetti) pa tudi prijatelj Julius Kugy. Za vrtnarja je Bois de Chesne zaposlil Antona Tožbarja (najstarejšega vnuka Antona Tožbarja starejšega, ki je

Ustanovitelj vrta Albert Bois de Chesne. (foto: arhiv njegove hčere Olge Bois de Chesne)

znan po tem, da mu je medved odtrgal spodnjo čeljust), za pomočnico pa Ančko Kavš.

Delo v vrtu je bilo ustanovitelju v veliko veselje in že nekaj let po nastanku naj bi bilo v vrtu okoli 700 vrst. Leta 1930 je Juliana dobila vpisno knjigo, izdajali pa so tudi seznam semen za izmenjavo, ki so ga imenovali *Delectus seminum*. Po začetnih uspešnih letih je prišla druga svetovna vojna in vrt je bil dlje časa prepuščen

sam sebi. Po vojni vrt za Alberta Boisa de Chesneja ni bil več dostopen, zato sta zanj po svojih močeh skrbela vrtnarja. V obdobju po vojni moramo omeniti dr. Angelo Piskernik, ki se je zavzemala za to, da bi Juliano obnovili, zanj skrbeli in jo zavarovali. Že leta 1949 je za vrt začel skrbeti Prirodoslovni muzej Slovenije, od leta 1962 pa muzej vrt neprekinjeno upravlja. Leta 1951 so vrt z odločbo v Uradnem listu res zavarovali. Nekaj let je bil strokovni vodja Juliane prof. dr. Tone Wraber, ki je ostal z njim povezan vse do smrti. Skoraj 40 let (1975–2013) je bila strokovna vodja vrta dr. Nada Praprotnik, ki je v tem času izdala tudi številne publikacije o vrtu. Od leta 2014 sem strokovna vodja Juliane avtorica prispevka.

Danes v Juliani uspeva okoli 600 vrst alpskih, predalpskih in kraških rastlin. Ker vrt leži na razmeroma nizki nadmorski višini (800 m), v njem najbolj uspevajo kraške in predalpske vrste, prav alpske pa je treba pogosto presaditi v vrt iz narave. Juliana je zaradi mešanice alpskih in kraških rastlin nekaj posebnega. Ko se pokažejo prvi popki navadne potonike (*Paeonia officinalis*), lahko na zgornjih gredicah opazimo skoraj odcvetele alpske zvončke (*Soldanella minima*, *S. alpina*). Ko zacveti jacquinijev ranjak (*Anthyllis jacquinii*), cvetijo tudi mlečnobeli oklep (*Androsace lactea*), brezlistni jetičnik

Hladnikia je edini endemični rod v slovenski flori, v tem rodu pa je samo ena vrsta – rebrinčevolistna hladnikija (*H. pastinacifolia*). Vrsta je endemična v Trnovskem gozdu, lepo pa uspeva tudi v Juliani.

Botaniki tudi v današnjem času opisujemo nove vrste. Orlica, ki je še pred nekaj leti veljala za bartolonijevo (*Aquilegia bertolonii*), se danes imenuje julijska orlica (*A. iulia*) in je endemična v Julijskih in Kamniških Alpah ter v Trnovskem gozdu.

Šopasti repušnik (*Physoplexis comosa*) je rastlina, ki se je razveseli vsak, ne samo botaniki. Pri nas je zelo redek, uspeva samo ponekod v Julijskih Alpah in na enem nahajališču v Karavankah.

Navadna obročnica (*Adenophora liliifolia*) je v evropskem merilu redka vrsta, zato je zavarovana (je vrsta Nature 2000). Pri nas so potrjena samo njena nahajališča v Zasavju in na Kočevskem.

(*Veronica aphylla*) in pirenejska zmajevka (*Horminum pyrenaicum*). Ker se pomlad v Juliani začne približno dva meseca prej kot v gorah, številne alpske rastline cvetijo prej kot v visokogorju, kjer se snežna odeja obdrži veliko dlje. Zato nekateri poletni obiskovalci v vrtu zaman iščejo rastline, ki so jih videli v gorah.

V Juliani vsak mesec cveti kaj drugega, zato ni pravega odgovora na vprašanje, kdaj vrt obiskati. Maj je pravi čas za volčine, npr. dišečega (*Daphne cneorum*), ter endemične jegličice, kranjskega (*Primula carniolica*) in idrijskega (*P. x venusta*). V Juliani uspevajo številne perunike in kukavičevke. Omenimo samo južnoalpsko peruniko (*Iris pallida* subsp. *cengialti*) in lepi čevljec (*Cypripedium calceolus*), ki cvetita v maju. Nikoli ne vemo, kdaj toč-

Dvobarvni glavinec (*Centaurea dichroantha*) je ime dobil po barvi cvetov, ki so lahko rumeni ali rožnati. Pri nas so njegova nahajališča v Posočju in Bohinju.

Pirenejska zmajevka (*Horminum pyrenaicum*) pri nas uspeva samo v bohinjsko-tolminskem delu Julijskih Alp.

no se bodo odprli cvetovi šopastega repušnika (*Physoplexis comosa*); lahko nas preseneti že sredi junija ali pa nas pusti čakati dlje. Ko odcveti lobelova čmerika (*Veratrum album* subsp. *lobelianum*), se odprejo tudi prvi cvetovi črne čmerike (*Veratrum nigrum*). Julija cveti alpska možina (*Eryngium alpinum*), ki pri nas v naravi uspeva le še na Črni prsti in Poreznu. V tem času se odprejo tudi cvetovi številnih glavincev. Nekaj posebnega je alpski glavinec (*Centaurea alpina*), ki ga pri nas v Alpah kljub imenu ne bomo našli; uspeva le na Čavnu in v okolici Sežane. Razmere v vrtu dobro ustrezajo rebrinčevolistni hladnikiji (*Hladnikia pastinacifolia*) – endemični rastlini iz Trnovskega gozda, ki je bila poimenovana po ustanovitelju ljubljanskega botaničnega vrta Francu Hladniku. Poleg hladnikije v Juliani uspevajo številne druge kobulnice z velikimi socvetji, ki privabljajo pestro paleto žuželk. V avgustu cvetita dve vrsti bodoglavcev, na-

Jacquinijev ranjak (*Anthyllis jacquini*) je vrsta kraških košenic in kamnitih gmajn.

vadni (*Echinops ritro* subsp. *ruthenicus*) in spremenljivi (*E. exaltatus*), vijolično pa se obarvajo socvetja ametistaste možine (*Eryngium amethystinum*). Konec avgusta ali v septembru zacveti rastlina, ki je v Trento privabila Juliusa Kugyja – skrivnostna *Scabiosa trenta*. Zgodbo o njej boste izvedeli v Juliani. September je čas, ko veliko rastlin plodi. Semena vrtnarja pobereta, očistita in posušita, nato pa pošljeta v ljubljanski botanični vrt, s katerim izdamo skupen *Index seminum*.

Za rastline v vrtu vestno skrbita Marija Završnik, hči Antona Tožbarja (tudi njen žal pokojni mož Jože Završnik je bil vrtnar v Juliani; znan je bil po svojem doživetem pripovedovanju o rastlinah), in njen sin Klemen Završnik. V vrtu vam lahko pokažeta marsikatero zanimivo rastlino.

V letu ob 90-letnici smo pripravili pester program vodenj v vrtu in cikel predavanj v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Več o dogajanju lahko preberete na spletni strani <http://www.pms-lj.si/juliana>. Juliana je odprta od 1. maja do 30. septembra, vsak dan od 8.30 do 18.30. Vabljeni, da jo obiščete! ☘

Travnolistni grintavec (*Scabiosa graminifolia*) je prepoznaven po črtalastih svilnato dlakavih listih. Na njem poseda nočni metulj iz družine ovničev (*Zygaenidae*).